

ข้อสังเกตเรื่องคำอุทาน

พรทิพย์ เฉิดฉินนภา*

ในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารให้ประสบความสำเร็จในชีวิตประจำวันนั้น นอกจากผู้ส่งสารจะต้องมีความรู้ในเรื่องการใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องตามความหมายประจำคำและความหมายเชิงโวยากรณ์แล้ว ความรู้สึกของผู้ส่งสารที่แฝงอยู่ในถ้อยคำนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาในการสื่อสารครั้งนั้นๆ เช่นกัน ตัวอย่างเช่น

เอ๊ะ! ไครมา

อ๊อ! มีตบาค

แหม! เธอนี่เรื่องมากจัง

คำว่า เอ๊ะ! อ๊อ! และ แหม! ในประโยคข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นคำที่ไม่ได้มีความหมายชัดเจนนัก แต่เป็นคำที่แฝงความหมายเพื่อแสดงความรู้สึกของผู้ส่งสารที่ต่างกัน กล่าวคือประโยคแรกแสดงว่าผู้พูดอยู่ในอาการประหลาดใจ ประโยคที่สองบอกถึงความเจ็บปวดของผู้พูด และประโยคสุดท้ายกล่าวขึ้นเพื่อแสดงความไม่พอใจของผู้พูด ในเชิงโวยากรณ์เรียกคำเหล่านี้ว่า คำอุทาน เป็นคำที่มีคุณค่าในด้านการแสดงความรู้สึกของผู้ส่งสารให้ผู้รับสารได้ทราบว่าเป็นอย่างไร ณ ขณะนั้น ผู้ส่งสารมีความรู้สึกเช่นไรเพื่อจะได้อธิบายให้การสื่อสารนั้นประสบความสำเร็จ

คำอุทาน (Exclamative) พระยาอุปกิตศิลปสาร^๑ ได้ให้ความหมายคำอุทานไว้ว่า “เสียงที่เปล่งออกมาและคำอุทานในที่นี้หมายถึงคำพวกหนึ่งที่ผู้พูดเปล่งออกมา แต่ไม่มีความหมายแปลเหมือนคำชนิดอื่นเป็นแต่ให้ทราบตามความต้องการหรือนิสัยใจคอว่าเป็นอย่างไรนั้นอย่างนั้นเท่านั้น”

เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์ ให้คำนิยามคำอุทานไว้ในหนังสือภาษาศาสตร์ภาษาไทย หน้า ๒๐๒^๒ ว่า “คำอุทานคือคำหรือกลุ่มคำที่เปล่งออกมาเพื่อแสดงอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ เช่น ตกใจ ดีใจ เสียใจ เป็นต้น”

หนังสือหลักภาษาไทยของพระยาอุปกิตศิลปสาร^๓ จะแบ่งคำอุทานออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. คำอุทานบอกอาการ คือคำอุทานที่ผู้พูดเปล่งออกมาเพียงให้รู้จักอาการต่างๆ ของ ผู้พูด ๘ ประการ ได้แก่

๑.๑ แสดงอาการร้องเรียกหรือบอกให้รู้ตัว ได้แก่ คำ เอ๊ย!, เน้!, ้วย!, แอ้!, นี่แน่!, หนา!, เป็นต้น

*อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อ.บ. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศิลปากร, อ.ม. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศิลปากร

๑.๒ แสดงอาการโกรธเคือง ได้แก่คำ ตูตู่!, เหม!, ชี้ๆ, ชะๆ!

๑.๓ แสดงอาการประหลาดใจหรือตกใจ ได้แก่ คำ เอ๊ะ!, เอ!, โอ!, คุณพระ!, แหม!, เออเนาะ!, แม่เจ้าโว้ย! เป็นต้น

๑.๔ แสดงอาการสงสารหรือปลอบโยน ได้แก่ คำ พุทโธ!, พุทโธเอ๋ย!, อนิจจา!, เจ้าเอ๋ย!, น้องเอ๋ย! เป็นต้น

๑.๕ แสดงอาการเข้าใจหรือรับรู้ ได้แก่ คำ อ้อ!, หือ!, เออ!, เออเนาะ! เป็นต้น

๑.๖ แสดงอาการเจ็บปวด ได้แก่ คำ อู้ย!, อู้ยหน้า!, โอย!, โอ้ย! เป็นต้น

๑.๗ แสดงอาการสงสัยหรือไต่ถาม ได้แก่ คำ หือ!, แห!, หา!, หนอ! เป็นต้น

๑.๘ แสดงอาการห้ามหรือทักท้วง ได้แก่ คำ ไซ้!, หือหือ!, ฮ้า! เป็นต้น

๒. คำอุทานเสริมบท คือคำอุทานที่ผู้พูดกล่าวเพิ่มเติมถ้อยคำเสริมขึ้น เช่น ลูกเต้า แขนแมน เลขผา ซึ่งเกิดขึ้นเพราะภาษาไทยเป็นคำน้อยพยางค์จึงมีการเพิ่มเติมคำเพื่อเพิ่มเสียงให้ยาวขึ้นโดยไม่ได้นำถึงความหมายของคำที่เสริมนั้นเลย

แต่เรื่องเดช ปันเขื่อนขัตติย์^๔ ได้กล่าวถึงคำอุทานว่า คำอุทานคือคำที่เปล่งออกเพื่อบ่งบอกความรู้สึกต่างๆ ของผู้พูดเท่านั้น ส่วนคำอุทานเสริมบทนั้นไม่ใช่คำอุทานแต่เป็นคำเสริมที่เป็นหน่วยประสานที่ไร้ความหมาย และได้แบ่งคำอุทานเป็น ๒ ประเภท โดยใช้พยางค์เป็นเกณฑ์ได้แก่

๑. คำอุทานพยางค์เดียว เช่น เฮ้ย!, เนาะ!, นี!, โว้ย!

๒. คำอุทานหลายพยางค์ เช่น ตูตู่!, คุณพระช่วย!, อนิจจัง!

ผู้เขียนเห็นว่าการแบ่งคำอุทานด้วยวิธีดังกล่าวยังทำให้เห็นลักษณะคำอุทานได้ไม่ชัดเจนนัก ดังนั้นผู้เขียนจึงได้ศึกษาคำอุทานเพิ่มเติมจากหนังสือ *พจนานุกรมวรรณคดีไทย* ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมคำที่ไม่ปรากฏใน *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕* และใช้ความหมายเป็นเกณฑ์แบ่งคำอุทานเป็นประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. คำอุทานแสดงอาการประหลาดใจแปลกใจ ได้แก่ คำว่า ออกอีแป้นแตก!, ฮ้าฮ้า!, อู้ย!, แม่เจ้าประคุณรุนชอง!

๒. คำอุทานแสดงความสงสัย ได้แก่ คำว่า เอ๊ะ!, ฮะ!

๓. คำอุทานต่อท้ายคำ ได้แก่ คำว่า วะ!

๔. คำอุทานแสดงความสงสารหรือเวทนา ได้แก่ คำว่า โธ่ถึง!, โธ่เอ๋ย!, ตายตาย!, ตายแล้ว!, ตายจริง!

๕. คำอุทานแสดงความตกใจ ได้แก่ คำว่า ฮ้า!, ใ้หยา!

๖. คำอุทานแสดงความตื่นเต้น ได้แก่ คำว่า อู้ฮู้!, ว้าว!

๗. คำอุทานที่เปล่งออกมาเวลาที่พบหรือจับตัวได้ในสถานที่หรือพฤติกรรมที่ปกปิดได้แก่คำว่า ฮันแน้!, แน้!

๘. คำอุทานแสดงการทักท้วง ได้แก่ คำว่า ฮ๊ะๆ!

๙. คำอุทานแสดงอาการโกรธหรือไม่พอใจ ได้แก่ คำว่า อู๊วะ!

๑๐. คำอุทานที่เปล่งออกมาเมื่อทำพลาดไป ได้แก่ คำว่า ไม่น่าเลยกู!

คำอุทานที่น่าสนใจ ได้แก่คำว่า ไอ้หยา! และ ว้าว! ที่แสดงถึงความประหลาดใจหรือตื่นเต้น คำอุทานสองคำนี้เป็นคำที่ยืมมาจากภาษาจีนและภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ผู้เขียนพบว่ามีคำอุทานที่ปรากฏใช้ในภาษาพูดปัจจุบันอีกเป็นจำนวนมาก เช่น โอ้มายก๊อด!, โอโยโยหอย!, แม่เจ้าไว้ย!, อ๊วยตาย-ว้ายกรี้ด!, แม่เจ้าประคุณทูนหัว!, ว้ายจริงเหรอนี้!, เหวอ!, อื้อฮือ!, ตกใจหมดเลย!, น่าน! (นั่น), โห!, อ้าว!, อูแม่เจ้า!, เออหนอ!, เวรกรรม!, ตายแหละ! (ตายแล้ว), ว้ายตาเถร, บัดโธ้!, เฮ้ยอะไรนี่! เป็นต้น จากการศึกษาคำอุทานที่ปรากฏในภาษาไทยปัจจุบัน ผู้เขียนได้แบ่งคำอุทานออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. คำอุทานที่เป็นภาษาสุภาพ สามารถใช้ได้ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น โธ้!, พุทโธ้!, คุณพระช่วย!, อนิจจัง!, อนิจจา!, โอ!, เอ๊ะ! เป็นต้น
๒. คำอุทานที่เป็นภาษาปากส่วนใหญ่จะเป็นภาษาที่ค่อนข้างจะไม่สุภาพมักใช้ในภาษาพูดเท่านั้น เช่น ไอ้โห!, อื้อฮือ!, เฮ้ย!, ว้าย!, จริงเหรอนี้!, เหวอ!, โธ้เว้ย!, โธ้ว้อย! เป็นต้น

คำอุทานส่วนใหญ่ปรากฏหน้าประโยคเพื่อทำหน้าที่เสริมประโยคแสดงความรู้สึกต่างๆ โดยในการเขียนจะใส่เครื่องหมายอัศเจรีย์ (!) ไว้ท้ายคำอุทานเสมอ และส่วนใหญ่จะใช้ในภาษาพูด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคำอุทานจะไม่ได้เป็นคำที่มีความหมายชัดเจนหรือเป็นคำที่ทำหน้าที่สำคัญในประโยค แต่คำอุทานเป็นกลุ่มคำประเภทหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงลักษณะภาษาไทยที่น่าสนใจในอีกแง่มุมหนึ่ง

เชิงอรรถ

- ^๑พระยาอุปกิตศิลปสาร, *หลักภาษาไทย* (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๙.
^๒เรื่องเดช บันเขื่อนขัติ, *ภาษาศาสตร์ภาษาไทย* (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐๒.
^๓พระยาอุปกิตศิลปสาร, เรื่องเดิม, หน้า ๑๐๙-๑๑๐ .
^๔เรื่องเดช บันเขื่อนขัติ, เรื่องเดิม, หน้า ๒๐๒-๒๐๓ .

บรรณานุกรม

- พงษ์ศักดิ์ ไพธองกูร (บรรณาธิการ). *พจนานุกรมหอราชบัณฑิตย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์จำกัด, ๒๕๕๓.
เรื่องเดช บันเขื่อนขัติย์. *ภาษาศาสตร์ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕*. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: อักษร-เจริญทัศน์, ๒๕๓๑.
อุปกิตศิลปสาร, พระยา. *หลักภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

ชำนาญกหอสมุด